

УДК:316.75 – 057.87

Репрезентація ціннісних орієнтацій ідеального політичного лідера у молоді з різним електоральним вибором

Пуертас Савіна Д.К.

У статті розглядається проблема репрезентації ціннісних орієнтацій ідеального політичного лідера у студентській молоді з різним електоральним вибором. У дослідженні аналізуються дані отримані під час виборів Президента України у 2010 році. Автор обумовлюється актуальність теми, наводяться результати дослідження та робляться висновки щодо особливостей відображення ціннісних орієнтацій ідеального політичного лідера у молоді з різним електоральним вибором.

Ключові слова: студентська молодь, відображення, ціннісні орієнтації, ідеальний політичний лідер.

В статье рассматривается проблема представления о ценностях идеального политического лидера в сознании студенческой молодежи с разным электоральным выбором. В исследовании приводятся данные, полученные во время выборов Президента Украины в 2010 году. Автор обосновывает актуальность темы исследования, приводит результаты исследования и делает выводы относительно особенностей представлений о ценностях идеального политического лидера у молодежи с разным электоральным выбором.

Ключевые слова: студенческая молодежь, представление, ценностные ориентации, идеальный политический лидер.

Representation of values of ideal political leader in consciousness of student young people with a different political choice is resulted in the article. To research information is driven which were got during elections of President of Ukraine in 2009 year. The ground of actuality of this theme, and given practical results about valued orientation of ideal political leader.

Keywords: student young people, presentation, valued orientations, ideal political leader.

Актуальність. У даній статті ми пропонуємо звернутися до теми політичного лідерства, а точніше до репрезентації образу ідеального політичного лідера в уяві молоді.

Політичний ідеал є системоутворюючим чинником, який грає велику роль у формуванні політичної свідомості особистості і суспільства в цілому. «Політичні ідеали разом з політичними поглядами, настроями, відчуттями, думками фіксуються в політичній свідомості суб'єкта політики і, будучи невід'ємною частиною цієї свідомості, проявляються в політичній культурі суб'єкта політичної діяльності» [2, с. 87].

Інтерес до вивчення політичного ідеалу ми знаходимо ще в давньогрецькій філософії у творчості Геракліта, Платона, Аристотеля які вважали ідеального політика філософом, що поважає свій народ. Далі проблема ідеалів в політиці розкривається у роботах М. Макіавеллі, Г. Гроція, Б. Спінози, Дж. Локка, Т. Гоббса, І. Канта які склали значний філософсько-методологічний фундамент для розвитку сучасних політико-психологічних досліджень.

Психологічний характер дослідження феномену ідеального в політиці підкреслював В. Парето, який вважав, що існує тісний зв'язок між ідеалами та системою цінностей людини.

У сучасній політичній психології вважається, що політичний ідеал це зразок політичного й державного устрою суспільства; найкращий для даного конкретно-історичного етапу образ свідомості й діяльності політичного суб'єкта; політична цінність, що спонукає до ефективної діяльності; образ політичного діяча, визнаного в якості ідеального, що відповідає сучасним, зразковим вимогам мас; механізм нормативної, легітимної влади, відповідної до ідеальних уявлень населення і т.д. Таким чином, прихильність тим або іншим ціннісним орієнтаціям найчастіше визначає конкретні політичні ідеали, тобто більш менш структуровану систему переконань що допомагають оцінити діяльність влади та окремих політичних партій і лідерів.

На сучасному етапі актуальність дослідження обумовлюється трьома базовими факторами. По-перше, підвищується політична вагомість молодіжного електорального сектору. Молодь, особливо студентська, стає більш активною, організованою, збільшується спектр форм політичної участі, формуються політичні уподобання. Завдяки чому підвищується актуальність вивчення репрезентації образів політики у даній верстві населення.

По-друге, політичні ідеали, у даному випадку цінності ідеального політичного лідера, можна розглядати як «віддзеркалення тенденцій суспільного розвитку» [2, с. 87]. В свою чергу, саме ідеали молоді, на нашу думку, найширше розкривають тенденції розвитку політичної свідомості та уподобань, що підтверджує актуальність даного дослідження.

По-третє, починаючи з 2004 року на території України відбувається значний розкол у політичних уподобаннях. Громадяни, обравши електоральну позицію, стали прихильниками різних протидіючих політичних сил. Так як електоральний вибір базується у тому числі завдяки психологічним особливостям групи і індивіда, вважаємо доцільним проаналізувати чинники цієї політичної демаркації. Тож вважаємо, на перехресті вищезазначених особливостей лежать справжні політичні потреби громадян.

У якості критеріїв оцінювання ідеального політичного лідера ми обрали цінності. Цінності ми розглядаємо як культурно та історично сформовані принципи життя, за якими стоять конкретні мотиваційні цілі. Дана ідея була запропонована Ш. Шварцом у 90-ті роки ХХ століття. Ш. Шварц виходив з того, що найбільш істотний змістовний аспект, що лежить в основі розходжень між цінностями – це тип мотиваційних цілей які вони виражають. Автор вважає, що існують базові людські цінності, які з високою ймовірністю виявляються у всіх культурах – це ті, які представляють універсальні людські потреби (біологічні потреби, необхідність координації соціальної взаємодії й т.д.). Ш. Шварцом виділено десять мотиваційних типів, які з його погляду охоплюють базові типи цінностей і створюють між собою динамічну систему відносин.

Відповідно до теорії Ш. Шварца, цінності особистості існують на двох рівнях: нормативних ідеалів (стабільні цінності, які виражають життєві принципи поведінки людини) і індивідуальних пріоритетів

(залежні від групового тиску, які співвідносяться з конкретними вчинками людини).

Цікавим є й те, що на базі теорії Ш. Шварца були розроблені методики вивчення цінностей на культурному рівні «Ціннісні орієнтації» та індивідуальному рівні «Профілі особистості», які використовуються, у тому числі, в політико-психологічних дослідженнях.

Таким чином, можна зробити висновок, що існує тісний взаємозв'язок між політичними ідеалами та цінностями. Ця ідея і була покладена в основу нашого дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати уявлення про ціннісні орієнтації ідеального політичного лідера у студентської молоді з різним електоральним вибором.

Завдання:

1. Вивчити електоральні переваги студентів

2. Проаналізувати особливості уявлення про цінності ідеального політичного лідера у студентів з різним електоральним вибором.

Методи дослідження та характеристика вибірки. Дослідження проводилося у березні 2009 року під час президентської передвиборчої кампанії в Україні.

У дослідженні взяло участь 93 студента у віці від 18 до 22 років. Серед них представники природничих, гуманітарних і технічних факультетів.

Для виявлення електорального вибору студентської молоді була розроблена анкета, яка являє собою перелік з восьми питань, три з яких призначені для аналізу демографічних даних і п'ять питань, що дозволяють зібрати дані про електоральний досвід, прихильність до політичної сили й інформацію про електоральний вибір на сьогоднішній день. Результати опитування були використані й в попередньому дослідженні [1].

Для виявлення особливостей сприйняття цінностей ідеального політичного лідера була використана авторська модифікація методики «Ціннісні орієнтації» Ш. Шварца. За основу модифікації було взято перелік з 57 цінностей методики «Ціннісні орієнтації» для вивчення нормативних ідеалів. В інструкції досліджувані пропонували оцінити за шкалою від -1 (протиставлення принципам життя ідеального політичного лідера) до 7 (найважливіша цінність) значущість тих чи інших цінностей як принципів життя, які притаманні ідеальному політичному лідеру.

Таким чином, дана модифікація повинна була дозволити нам оцінити репрезентацію загальнокультурних цінностей ідеального політичного лідера у свідомості студентської молоді. Дані були проаналізовані за допомогою дискретної статистики.

Результати дослідження. За даними анкетування серед досліджуваних студентів виявлений наступний розподіл електорального вибору: БЮТ – 10 %, Партія Регіони – 18 %, Партія Зелених – 5 %, А. Яценюк – 4 %, «Протестний електорат» – 22%, «Електорат, що не визначився» – 32 %, інші політичні сили – 9 %.

Для аналізу нами виділені 4 основні позиції студентського електорального вибору й відповідно ним групи, по яким ми й продовжимо свій аналіз. До них відносяться: «БЮТ», «Партія Регіони», «Електорат, що не визначився» та «Протестний електорат».

Проаналізуємо значущість окремих цінностей у групах досліджуваних. Представимо цінності у порядку від найбільш значущих до найменш значущих.

Прихильники політичної сили БЮТ вважають, що найбільш значущими цінностями ідеального політичного лідера є: «національна безпека» (захищеність моєї країни від ворогів), «соціальний порядок» (стабільність у суспільстві), «рівність» (рівні можливості для всіх), «соціальна справедливість» (усунення несправедливості, турбота про слабих), «умілість» (компетентність, ефективність, продуктивність), «відповідальність», «мир на землі» (відсутність війн).

Дані цінності відносяться до блоків «Рівноправ'я», «Консерватизм», «Гармонія». Виходячи з цього можна зробити висновок, що ідеальний політичний діяч повинен керуватися принципами розуміння, терпимості, захисту інших людей та природи, повинен бути досвідченим, підтримувати традиції, бути спрямованим на досягнення результатів. Ідеальний політичний лідер, на думку групи, не прагне до значних змін, досить консервативен та поєднує у собі бажання самореалізації та допомоги іншим.

Найменш важливими група вважає цінності: «скромність» (помірність, бажання триматися у тіні), «чистоплотність» (акуратність), «різноманіття життя» (виклики долі, зміни), «зріла любов» (глибокий емоційний та духовний зв'язок), «цікаве життя» (захоплюючі пригоди).

Тобто, на думку групи, для ідеального політичного лідера не важливими принципами є ті що відповідають за автономію емоційної сфери. Високі показники емоційної свободи можуть розглядатися як ті, що не відповідають образу політичного лідера.

Найбільш значущими принципами життя ідеального політичного лідера прихильники Партії регіонів вважали: «інтелект» (логіка, мислення), «обов'язковість» (свідоме ставлення до свого діла), «соціальна справедливість» (усунення несправедливості, турбота про слабих), «незалежність» (віра у свої сили), «вибір власних цілей» (самостійність у прийнятті рішень), «умілість» (компетентність, ефективність, продуктивність) та «рівноправ'я» (рівні можливості для всіх).

Найменш важливими цінностями вважалися «потурання собі» (робити те, чого бажаєш), «згода зі своїм місцем у житті» (підкорення життєвим обставинам), «насолада життям» (отримувати задоволення від їжі, кохання, відпочинку), «благочестя» (збереження віри, слідування релігійним законам), «задоволення» (слідувати бажанням).

Дані цінності гарно демонструють важливість для групи принципів інтелектуальної автономії, майстерності й консерватизму. Трохи менше виражена тенденція значущості ціннісних блоків «Рівноправ'я» та «Гармонії». Результати свідчать про те, що для прихильників Партії регіонів ідеальний політичний діяч постає як людина професіонал, що перш за все керується інтелектом, власним розумом, зберігає традиції, помірно відноситься до соціальних змін.

Як і в іншій групі менш значущими є цінності що відповідають за прояв та різноманіття емоційної сфери ідеального політика. На думку групи, емоційність, потурання бажанням не належать до компетенції політика.

Група «Протестний електорат» вважає, що ідеальний політичний лідер розділяє наступні цінності: «соціальна справедливість» (усунення несправедливості, турбота про слабих), «корисність» (приносити користь іншим людям), «авторитетність» (право вести за собою, давати розпорядження), «інтелект» (логіка, мислення), «благочестя» (збереження віри, слідування релігійним законам), «соціальний порядок» (стабільність у суспільстві), «повага до традицій» (збереження традицій та обрядів).

Найменш значущими є цінності: «світ чарівного» (красота природи та мистецтва), «творчість» (винахідливість, неповторність), «справжня дружба» (близькість, дружня підтримка), «відвага» (прагнення до ризику).

У свідомості даної групи більш ніж в інших групах переважають ідеї консервативного політичного лідера. На їхню думку ідеальний політичний лідер не прагне до різких соціальних змін, підтримує зрозумілий для всіх політичний устрій, підтримує ієрархічну вертикаль влади, але водночас прагне приносити користь країні, керуватися перевіреними методами та підтримувати порядок. Неважливими є традиційно цінності емоційної автономії.

Група «Електорат, що не визначився» вважає, що ідеальний політичний лідер розділяє наступні цінності: «чесність» (справжність), «умілість» (компетентність, ефективність, продуктивність), «зміст життя» (наявність життєвої мети), «широта поглядів» (терпимість до інших ідей та поглядів), «відповідальність» (надійність у словах та справах), «свобода» (свобода вибору та поступків).

Найменш важливими для політика група вважає цінності «потурання собі» (робити те, чого бажаєш), «насолада життям» (отримувати задоволення від їжі, кохання, відпочинку), «задоволення» (слідувати бажанням), «скромність» (помірність, бажання триматися у тіні).

Ідеальний політичний діяч на думку молоді, що не визначилася на час проведення дослідження зі своїм політичним вибором, керується принципами майстерності, інтелектуальної автономії та рівноправ'я. Такий політичний діяч відкритий до соціальних змін, важливими для нього є професіоналізм, розвиток економіки, демократичний устрій та прозорість відношення між ним та виборцями.

Таким чином ми розглянули та описали найбільш значущі та найменш важливі цінності ідеального політичного лідера в уяві кожної з груп. Незважаючи на те, що багато позицій можуть здаватися схожими, нагадаємо, що при аналізі цінностей найбільш важливим є показник ієрархії. Виходячи з цього кожна з груп має свої особливості сприйняття цінностей ідеального політичного діяча. Об'єднує групи висока важливість цінностей блоку «рівноправ'я». На нашу думку, результати можуть свідчити, що даний політичний мотив не задовольняється на достатньому рівні. Також єдиним для усіх груп є відторгнення цінностей афективної автономії, що відповідають за задоволення та емоційність. В уявленні груп, такі цінності мають бути притаманні політичному діячу в меншій мірі.

Розглянемо розподіл значущості цінностей ідеального політичного лідера за загальними мотиваційними блоками (див. таблицю 1).

Таблиця 1. Значущість цінностей ідеального політичного лідера за загальними мотиваційними блоками

Група	I	M	Аф. А.	Інт. А.	Р.	Г.	К.
Електорат, що не визначився	3,25	4,458	2,934	4,711	5,149	3,684	4,510
Протестний електорат	3,321	4,833	2,2	4,571	5,547	4,696	3,612
БЮГ	3,187	3,892	1,625	4,187	4,678	3,687	3,741
Партія Регіони	4	4,8	2,19	4,133	5,32	4,188	4,523

Де: I – Ієрархія, M. – майстерність, Аф. А. – афективна автономія, Інт. А. – Інтелектуальна автономія, Р. – Рівноправ'я, Г. – Гармонія, К. – Консерватизм.

З таблиці 1 бачимо загальні тенденції репрезентації цінностей ідеального політичного діяча. На думку усіх груп, найбільш важливими є мотиваційні цілі «Рівноправ'я», «Інтелектуальна автономія» та «Майстерність». На других позиціях знаходяться мотиваційні цінності «Гармонії» та «Консерватизму». Найменш важливі цінності «Афективної автономії».

За даними міжнародних досліджень Ш. Шварца знайдений зв'язок між показниками значущості цінностей майстерності та інтелектуальної автономії з показниками економічного розвитку. Чим більш значущими є цінності даних блоків тим вищі показники економічного добробуту та розвитку [4]. Таким чином, молодь прагне бачити політичного діяча який підтримує прагнення країни до економічного зростання та цінує професіоналізм.

Не зважаючи на деякі розбіжності, ми виділили загальну тенденцію. Молодь бажає бачити політичного лідера, який своїми діями несе майстерність та професіоналізм, проявляє себе як незалежний від зовнішніх впливів, забезпечує підтримку слабих та соціальну стабільність, не йде на ризики та контролює свої емоційні прояви. На нашу думку даний образ ідеального політичного діяча можна класифікувати як інструментального лідера, зрозумілого, умілого та послідовного.

Найбільш значущі ціннісні блоки включають в себе протилежні мотиваційні цілі. Наприклад, цінності блоку «Рівноправ'я» розкривають тенденцію до самотрансценденції, тобто розуміння інших, а цінності «майстерності» навпаки мають за мету самопіднесення. За даними дослідження Ш. Шварца між біполярними

характеристиками конфліктної організації цінностей базується головна проблема групи, у даному випадку, сприйняття політичної проблеми країни та рішення цієї проблеми.

У нашому дослідженні був проведений аналіз за допомогою дискретної статистики. У подальшому ми маємо за мету продовжити дослідження, збільшити кількість досліджуваних та використати методи математичної статистики.

Висновки.

1. Виявлено, що серед досліджуваних студентів найбільш численними групами за ознакою певного електорального вибору є групи «БЮТ», «Партія Регіони», «Протестний електорат», «Електорат, що не визначився».

2. На думку усіх груп для ідеального політичного лідера найбільш значущими є цінності блоків «рівноправ'я», «інтелектуальна автономія» та «майстерність». Найменш важливі цінності «афективної автономії». Молодь бажає бачити політичного лідера, який своїми діями несе майстерність та професіоналізм, проявляє себе як незалежний від зовнішніх впливів, забезпечує підтримку слабих та соціальну стабільність, не йде на ризики та контролює свої емоційні прояви.

3. При аналізі значущості окремих цінностей група «Протестний електорат» демонструє найвищі показники за тенденцією «консервативність». Група «Електорат, що не визначився» отримала найвищі показники за тенденцією «відкритість змінам».

4. Виявлено конфлікт «самопіднесення – самотрансценденція» в уявленні молоді про цінності ідеального політичного лідера.

5. Усі групи досліджуваних продемонстрували єдність у своїх уявленнях про цінності ідеального політичного діяча.

Література

1. Маєвська Н.А., Пуєртас Савіна Д.К. Особливості цінностей молоді з різним електоральним вибором / Н.А. Маєвська, Д.К. Пуєртас Савіна // Соціальна психологія. – 2010. – №1. – С. 77 – 85.
2. Деркач А. Политическая психология / А. Деркача, В. Жукова, Л. Лаптева. – М.: Академический проект: Деловая книга, - 2003. – 858 с.
3. Ольшанский Д.В. Основы политической психологии / Д.В. Ольшанский Д.В./ Екатеринбург: Деловая книга, - 2001. - 496 с.
4. Маєвська Н. А. Психологічні ознаки культури українців на сучасному етапі розвитку суспільства: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Н.А. Маєвська. –Х.: Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. –2003. – 20с.